

5. Концепція Загальнодержавної програми адаптації законодавства Європейського союзу, схвалена Законом України від 21 листопада 2002 року. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 57. – Ст. 492.
6. Пашков А.С., Смирнов О.В. Основные принципы советского трудового права // Весник ЛГУ. Сер. Экономика, философия, право. – 1971. – № 23. – Вып. 4. – С. 110–124.
7. Прокопенко В. Захист трудових прав громадян України при прийнятті на роботу // Український часопис прав людини. – 1995. – № 1. – С. 29.
8. Сыроватская Л.А. Трудовое право: Учебник. – М.: Юристъ. – 1998. – С. 312.
9. Толкунова В.Н. Право женщин на труд в СССР // Социализм: Опыт. Проблемы. Перспективы. – М.: Юрид. лит., 1980. – 208 с.
10. Трудовой кодекс Российской Федерации, принятый Государственной Думой РФ 21 декабря 2001 года // Собрание законодательства РФ – 2002. – № 1(1). – Ст. 3.
11. Указ Президента України «Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу» від 11 червня 1998 р. // Офіційний вісник України – 1998. – № 24 – Ст. 870.
12. Уржинский К.Т. Гарантии права на труд // Реальный социализм: теория и практика. – М.: Юрид. Лит., 1984. – 200 с. – С. 9.

Абакуменко О.В., ОНЮА

ДЕЯКІ ПИТАННЯ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ФОРМ ВИРІШЕННЯ МИТНО-ПРАВОВИХ СПОРІВ

Главными вопросами, рассматриваемыми в статье являются возможность использования альтернативных форм разрешения споров, возникающих в таможенно-правовой сфере. Несмотря на то, что в Украине уже накоплен опыт разрешения споров альтернативными путями (например, в уголовном, административном судопроизводстве, в отношении хозяйственных споров), на уровне разрешения таможенно-правовых споров данная проблема не решена. В статье рассматриваются допустимые для использования таможенными органами альтернативные формы разрешения споров, такие как компромисс, а также показан вариант того, как может выглядеть процесс рассмотрения дел с использованием альтернативных форм во внесудебном порядке. Основными выводами были необходимость законодательной регламентации возможности альтернативного разрешения административно-правовых споров вообще и таможенно-правовых споров в частности, как одной из основных форм защиты прав с указанием четкого перечня допустимых альтернативных форм, дальнейшей разработке процессуальных вопросов, определения категории дел, которые могут быть допущены к альтернативному разрешению споров и иные.

The main issue, which is examined in the article, is the possibility of the use of alternative forms of resolution of disputes which arise up in a customs sphere. Though in Ukraine the experience of resolution of disputes using alternative ways is already accumulated (for example, in the criminal, administrative legal proceeding, in relation to economic disputes), at the level of resolution of legal customs disputes this problem it is not decided. The possibility for of the use of alternative forms of resolution of disputes, such as a compromise, by the customs bodies is examined in the article. envisage Also a variant of how a process of consideration of the case with application of alternative forms can look like is envisaged in the article. Basic conclusions were the necessity of legislative regulation of possibility of use alternative forms of resolution of legal administrative disputes in general and legal customs disputes in particular, as one of forms of

defense of rights with pointing of clear list of possible alternative forms; subsequent development of proceeding questions; decision of category of cases which can be admitting to the alternative resolution of cases etc.

Актуальність роботи. Приймавши концепцію захисту прав, свобод і інтересів, що охороняються законом, і закріпивши її в законодавстві, Україна зіткнулася з проблемою реалізації прав і свобод людини і громадянина в процесі подолання правового конфлікту.

Завантаженість митних органів, що вирішують підвідомчі ним справи; тривалість розгляду справ в судах; процедурна складність судочинства; значні судові витрати; розголошування конфіденційної інформації сторін – всі ці чинники вимагають шукати інші гнучкіші процедури вирішення так званих «митно-правових спорів», що і є **метою** статті.

Наукова новизна. Вивчення та розробка гнучких важелів застосування альтернативних процедур, використовуваних при вирішенні правових конфліктів, набуває наукового направлення, яке укладається в концепцію по захисту прав і законних інтересів конфліктуючих сторін. Традиційне вирішення правового конфлікту зв'язувалося за участю державного органу. У сучасних умовах все більше робиться акцент на поєднанні підходів з позиції інтересів і з позиції права, що допомагає найефективніше, професійно і з найменшими втратами (як у грошовому, так і в тимчасовому еквіваленті) вирішити правовий конфлікт, в тому числі і такий, який виникає в сфері митної діяльності.

Альтернативні форми вирішення митних спорів розглядали в своїх роботах Є.В. Додін, М.М. Новикова, Д.В. Приймаченко, В.В. Прокопенко та інші, а також зарубіжні науковці, такі як О.В. Аллахвердова, С.В. Боботов, А.А. Брижінський, Е.А. Віноградова, А.В. Володькіна, Н.В. Грішина, Н.А. Дудоров, А.В. Єгоров, Н.Г. Жаворонкова, К.Д. Ростанашвілі, Т.А. Савельєва, Т.Е. Сидорова, І.А. Ясеновец та інші.

Зміст роботи. В Україні вже накопичений деякий досвід вживання альтернативних методів вирішення спорів різними структурами, організаціями і співтовариствами в сферах суспільної, економічної і професійної діяльності. До них можна віднести третейський розгляд, посередництво (медіація) при розгляді господарських справ, а також примирення в кримінальному судочинстві.

Існує навіть окремий порядок примирення, зафіксований у Кодексі адміністративного судочинства України, де ст. 113 «Примирення сторін під час підготовчого провадження» регламентована можливість вирішення спору, згідно компетенції суду (ст. 17 Кодексу адміністративного судочинства). Згідно цієї статті примирення можливе лише на стадії підготовчого провадження та стосується лише прав та обов'язків сторін та предмету адміністративного позову.

Однак на сьогоднішній день щодо способу вирішення спорів, що виникають у сфері порушення митних правил не має законодавчого закріплення, незважаючи на те, що цьому питанню приділяється увага як на науковому [1], так і на проектно-законодавчому рівні [2].

Перехід до ринкових економічних відносин, об'єктивний розвиток правових знань зумовили спрямованість справжнього дослідження на пошук методологічних підходів до вивчення способів, форм вирішення митних спорів з використанням альтернативних форм, здатних вирішувати наукові і практичні завдання в справі становлення цивільного сус-

пільства, в якому визнання дотримання і захист прав і свобод людини є вищою цінністю.

Вважаємо за необхідне звернути увагу на природу митно-правового спору, як різновиду адміністративно-правового спору. Митний спір можна визначити як неврегульовану розбіжність між учасниками митних правовідносин з приводу переміщення особами товарів і транспортних засобів через митний кордон України і виконання вказаними особами вимог митного законодавства.

Митний спір – це правовідносини, що характеризуються наявністю розбіжностей з приводу взаємних прав і обов’язків, між митними органами та особами, які здійснюють діяльність у сфері митної справи, при заперечуванні нормативних правових актів, рішень, дій (бездіяльності) митних органів та їх посадових осіб, постанов про притягнення осіб до адміністративної відповідальності в сфері митної справи [3].

Виділяються такі риси митного спору:

1) спеціальний суб’єкт складу спору – з одного боку, митні органи або їх посадові особи, з іншого – фізичні або юридичні особи, які переміщують товари і транспортні засоби через митний кордон України, інші державні органи;

2) особливий предмет спірних відносин – матеріально-правові вимоги та заперечення щодо наявних у сторін прав і обов’язків у митних правовідносинах; при оскарженні нормативних правових актів, рішень, дій (бездіяльності) митних органів; при притягненні до адміністративної відповідальності у сфері митної справи;

3) наявність взаємного зв’язку між суб’єктами митного спору, вираженої в наявності розбіжностей з приводу реалізації прав і обов’язків сторін у митних правовідносинах;

4) процесуальний порядок вирішення.

Такі учені як В.А. Іванов [4; 30], Ю.М. Козлов [5; 85], В.Ю. Шильник [6; 150] розглядають митний спір як спір про право, ототожнюючи його з правопорушенням у сфері митної справи – тобто з порушенням митних правил.

Спираючись на цю точку зору звернімо увагу на аспекти правовідносин, що є предметом спірного право відношення.

Як суб’єкти спору саме у відносинах, пов’язаних з матеріально-правовими вимогами, митні органи мають певний процесуальний статус. Проаналізувавши участь митних органів у справах, що розглядаються в порядку цивільного судочинства, необхідно виділити дві форми такої участі: 1) митний орган виступає як представник держави, наділений певними повноваженнями, та своїми діями реалізує волю держави; 2) митний орган може бути в процесі позивачем або відповідачем [7; 38–41].

В першому випадку митний орган пред’являє позов щодо захисту інтересів держави або бере участь в якості відповідача при цьому не виступаючи в якості суб’єкта спірного правовідношення як такий, що має власну цивільну правосуб’єктність. Адже він виступає не як окрема юридична особа, що звертається за захистом своїх власних прав або інтересів, а з метою захисту державного інтересу, реалізуючи завдання, що поставлені перед митними органами статтею 11 Митного кодексу України. Саме цю форму участі ми беремо за основу при розгляді даної

роботи, адже одним із завдань митних органів є боротьба з контрабандою та порушеннями митних правил.

Підходячи безпосередньо до альтернативних форм вирішення спорів, в тому числі і тих, що можуть використовуватись митними органами, слід зазначити, що до визначення цього терміну підходять по-різному: наприклад, як сукупність процедур, направлених на вирішення правового конфлікту шляхом досягнення взаємоприйнятного результату, що не володіє ознаками судового розгляду, застосовується до, під час або поза судовим процесом [8]. Зазначмо, що американський професор Ф. Сандер, виходячи з того, що альтернатива означає можливість вибору «одного варіанту з тих багатьох, що існують», пропонує використовувати загальну для всіх процедур словосполучку «альтернативні методи вирішення спорів», розгляд, що охоплює у тому числі і судові [9; 198–201].

Вважаємо, що оскільки процес вирішення справи, особливо у сфері, пов'язаній із захистом економічних інтересів держави, має бути належним чином зафіксоване, необхідно все ж таки звернути увагу на перше визначення альтернативних форм вирішення спорів. Адже це поняття дає змогу звузити розуміння цих процедур і не змішувати їх з судовими. Окрім цього, саме застосування цих процедур «до, під час або поза судовим процесом» дає змогу знайти оптимальне, ефективне рішення, що буде прийматися в достатньо короткі строки. Слід зауважити, що це має стосуватись справ про правопорушення, що не несуть великої суспільної небезпеки. Не можна питання контрабанди вирішувати альтернативними способами «у поза судовому порядку».

Що ж до другого визначення, то автор є представником країни, де вперше було впроваджене питання альтернативних форм вирішення спорів і перш за все спорів приватного-правового характеру. Оскільки система судочинства та процесуальні аспекти країн різні, то пропозиції про використання зарубіжного досвіду в ході проведення вітчизняних перетворень не означають простого копіювання, запозичення конструкцій. Це неможливо через українські правові традиції, історичні особливості, правосвідомість, та авжеж економічні та соціальні умови.

І цей досвід необхідно пропускати через призму правових інститутів України з врахуванням їх особливостей і характерних рис. Критичне осмислення зарубіжної практики і законодавства за наявності власних передумов може зіграти важливу роль в розвитку національної правової системи.

Однак звернімо увагу на те, що в першому визначенні йдеться про «не судовість» ознак цих процедур «...під час...судового розгляду». Вважаємо, що «під час» судового розгляду з адміністративних справ (тому числі справ про порушення митних правил) не може не бути ознак судового розгляду. На стадії розгляду справи існують певні етапи такі як підготовка справи до розгляду, аналіз зібраних матеріалів, обставин справи, прийняття постанови, доведення до відома. Однак це вже є судовий процес і є безпосередній зв'язок з судовою діяльністю. Єдине, що, можливо, автор хотів підкреслити, це те, що на цій стадії не має можливості застосувати альтернативні форми вирішення спорів, адже статей Кодексу України про адміністративні правопорушення при судовому розгляді справи особа, що притягується до відповідальності та відповідно її захисники та представники не мають зафіксованого права достроково просити

закриття справи у зв'язку, наприклад з визнанням особою себе винним та сплата необхідних штрафів.

Зі свого боку чинне законодавство повинно наділяти державних суддів правом, або навіть обов'язком, інформувати учасників судового процесу про можливості переговорів з метою прийняття компромісного рішення та, в разі усвідомлення сторонами цих можливостей та особистої згоди кожної з них, зупиняти провадження по справі та передавати її відповідно до обраного процесу вирішення спору.

Отже, в цій роботі мова буде йти про можливість вирішення справи про порушення митних правил (митно-правовий спір) саме в поза судовому порядку.

До основних альтернативних форм відносяться: переговори (negotiation); посередництво (mediation); третейський суд (arbitration) [8].

Зважаючи на те, що інститут посередництва в Україні не розвивається на сьогоднішній день в достатній мірі, у випадку вирішення митно-правових спорів слід звернути увагу на переговори, результатом яких є згода, порозуміння між представниками різних інтересів на основі взаємних поступок [10; 196]. Ця згода і є компроміс, який розглядається законодавцями як поки що єдина реальна можливість альтернативного вирішення митно-правового спору (див. ст. 498 Проекту) [2]. Вищезазначеним проектом Закону пропонується особі, яка притягується до відповідальності за порушення митних правил, роз'яснювати права та повідомляти про можливість припинення провадження у справі про порушення митних правил шляхом компромісу, про що до протоколу вноситься відмітка, яка підписується цією особою. Крім того, ч.1 ст. 498 Проекту Закону вказує на те, що у разі відсутності в діях особи, яка вчинила порушення митних правил, ознак злочину, провадження у справі про це правопорушення може бути припинено шляхом компромісу, який полягає в укладенні мирової угоди між зазначеною особою та митним органом, у провадженні якого знаходиться справа.

На наш погляд, сама процедура вирішення митно-правового спору може виглядати наступним чином. У випадку, коли особа, що за результатами митного контролю та митного оформлення порушила правила митного законодавства, підлягає адміністративній відповідальності за статтями, якими передбачені санкції у вигляді штрафу або конфіскації майна. Якщо особа визнає себе винною у скоєні правопорушення та зобов'язується у певний час сплатити штраф або добровільно віддати у фонд держави майно, що стало предметом правопорушення, тобто доходить до компромісу між сторонами (з одного боку держава, з іншого – особа правопорушника), то необхідності в порушенні справи у судовій інстанції не буде. Таке вирішення митно-правового спору здатне істотно понизити соціальну напруженість учасників процесу по вирішенню таких конфліктів. Більше того, воно може понизити навантаження на судові органи (щодо конфіскації, то серед суддів є негативна оцінка такого явища, коли начальник певного відділу буде самостійно вирішувати питання конфіскації).

Якщо ж особа вважає себе не винною у скоєні правопорушення, протокол та матеріали справи відправляються до суду. І врегульований законом порядок притягнення до адміністративної відповідальності осіб, які вчинили порушення митних правил, що включає в себе складан-

ня протоколу про порушення митних правил чи вчинення інших дій, спрямованих на з'ясування обставин правопорушення, розгляд справи й винесення постанови по ній, виконання постанови, її оскарження чи опротестування тобто процедура провадження по справах про порушення митних правил [11] залишається такою, якою була.

Здається ця процедура переговорів (примирення, компромісу) є достатньо простою, але існують певні аспекти, на які необхідно звернути увагу. Недоліки, що можуть негативно вплинути на подальший процес реалізації положень Митного кодексу мають процесуальний характер (у діючому законодавстві не передбачено такої підстави припинення провадження по справі про порушення митних правил як прийняття компромісного рішення. Окрім того, в якій формі має бути це рішення, з чого воно повинне складатися та в якій саме стадії провадження може бути укладено компромісне рішення – можливо краще буде вирішувати питання безпосередньо в день виявлення правопорушення та на митниці прибуття особи, що взагалі прискорить товарообіг та пасажиро потік, знизить матеріальні витрати). Необхідно конкретизувати суб'єктний склад примирення (чи необхідно введення особи-посередника, чи це буде безпосередньо начальник спеціально створеного відділу та особовий склад відділу), детальніше необхідно вказати: в яких випадках в обов'язки сторони-правопорушника входить сплата суми коштів, що дорівнює сумі штрафу; в яких випадках необхідно задекларувати товари, що можуть бути предметом компромісної угоди, у режим відмови на користь держави (якщо в разі, коли вони безпосередньо були предметом скоєння правопорушення, тоді це має бути детально зафіксовано у Митному кодексі).

Висновки. Вказана тема потребує подальших розробок, обговорень та, можливо, отримання статистичних даних опиту зацікавлених осіб з цього питання. Що ж до питань, що потребують законодавчого закріплення, то до них, за результатами проведеної роботи можна віднести: законодавча регламентація альтернативного вирішення адміністративно-правових спорів взагалі та митно-правових спорів зокрема, як однієї з форм захисту прав з вказівкою чіткого переліку можливих альтернативних форм; визначення окремих категорій справ, що допускаються до альтернативного вирішення (наприклад, пов'язаних із стягненням грошових сум, що не перевищують певної межі, можливо конфіскація); встановлення необхідних кваліфікаційних стандартів і вимог для осіб, що будуть вести ці так звані переговори при вирішенні правового конфлікту, із гарантією їх професіоналізму та зацікавленості в інтересах саме держави; визнання угоди, досягнутої сторонами при вирішенні правового спору альтернативними формами, що має обов'язкову силу для його виконання. Даний перелік можна продовжити з врахуванням появи нових альтернативних форм, розвитку економічних відносин. Однак ці питання мають бути першими на порядку денному при законодавчому врегулюванні, без якого вся система альтернативних форм вирішення правових спорів не зможе стабільно функціонувати на державному рівні.

Література:

1. Див. напр.: Прокопенко В.В. Компроміс у митній справі // Митна справа. – 2008. – № 4. – С. 16–19; Додін Е.В. Либерализованный режим таможенного контроля и таможенного оформления // Митна справа. – 2006. – № 3. – С. 3–11.

2. Проект Закону України «Про внесення змін до Митного кодексу України» / Офіційний сайт Держмитслужби України. – www.customs.com.ua.
3. Панагушина Анна Евгеньевна Судебное разрешение таможенных споров (административно-правовые аспекты). – Автореф. дис. – 12.00.14. – Москва. – 2008. – <http://www.lawlibrary.ru/article2045954.html>.
4. Иванов В.А. Советский административный юрисдикционный процесс // Советское государство и право. – 1980. – № 6.
5. Козлов Ю.М. Предмет советского административного права. – М.: Изд-во Московского ун-та, 1967.
6. Шильник В.Ю. Поняття та зміст адміністративно-юрисдикційної діяльності. // Право і безпека. – 2003. – № 2.
7. Степанюк А.В. Митний орган як суб'єкт спірного право відношення. – Митна справа. – 2008. – № 6(60).
8. Романенко М.А. Альтернативные формы разрешения правовых конфликтов в сфере прав человека и гражданина: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. – <http://law.edu.ru/book/book.asp?bookID=1303346>
9. Романенко М.А. Концепция развития альтернативных форм разрешения правовых конфликтов (спорные вопросы терминологии) // Право и современность: Сборник научно-практических статей: Саратовский юридический институт МВД России. Саратов, 2006.
10. Юридична енциклопедія: В 6 томах / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – Т. 3. – К.: «Укр..енцикл.», 2001.
11. Дусик А.В. Провадження у справах про порушення митних правил. – Автореф. дис. на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. – 12.00.07. – <http://www.lawbook.org.ua/aref/12.00.07/2006-572.shtml>.

Батрин С.В., ІДП ім. В.М. Корецького

«КРИСТАЛІЗАЦІЯ» КОРПОРАТИВНИХ ПРАВОВІДНОСИН: МЕЖІ, ТРИВАЛІСТЬ ІСНУВАННЯ ТА СУБ'ЄКТНИЙ СКЛАД

В данной публикации акцентируется внимание на анализе взглядов касающихся природы корпоративных отношений, которые в последнее время находят отображение в украинской научной литературе. Внимание также уделяется вопросу определения границ корпоративных отношений. Автор акцентирует внимание на проблематике существования корпоративных правоотношений: исследованы аспекты их возникновения, продолжительности существования и субъективного состава.

The present paper concentrates on analyzing the latest views on the nature of corporate relations expressed in Ukrainian scientific literature. Consideration is given to the issue of defining the frames of corporate relations. Author concentrates on the problem of existence of corporate relations: the moment of arising, time of duration and subjective structure aspects has been researched.

Одним з найбільш важливих питань, які сьогодні виникають у рамках дискусії про правову природу корпоративних правовідносин є питання про своєрідну «кристалізацію» останніх в частині визначення конкретних меж їх існування.

Наразі в юридичній літературі не спостерігається окреслення меж корпоративного права. У зв'язку з цим було висловлено доволі спірну